

УДК 351:614.2:343.35

DOI: 10.35432/tisb332025332094

Костянтин Палагнюк

*кандидат медичних наук,
магістр публічного управління та адміністрування
<https://orcid.org/0009-0005-8020-0866>
e-mail: 3cypras@gmail.com*

Андрій Фальковський

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
державознавства, права та європейської інтеграції
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету "Одеська політехніка"
<https://orcid.org/0000-0002-2762-1021>
e-mail: falkovskyi.a.o@op.edu.ua*

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНСЬКІЙ СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

У статті здійснено комплексне дослідження викликів та перспектив формування антикорупційної культури в українській системі охорони здоров'я. Підкреслюється, що на сучасному етапі розвитку держави, особливо в умовах воєнного стану та обмежених ресурсів, антикорупційна культура є не лише правовим або адміністративним, а передусім гуманітарним і ціннісним явищем, від якого значною мірою залежить ефективність системи медичного забезпечення населення. Акцент зроблено на багатовимірності проблеми, яка включає як об'єктивні чинники (низька заробітна плата, нестача ресурсів, слабка підзвітність), так і суб'єктивні аспекти (толерантність до неформальних практик, слабка правосвідомість, відсутність внутрішньої мотивації до доброчесної поведінки). У роботі наголошено, що корупція в медичній сфері не лише знижує якість і доступність послуг, а й підриває легітимність публічної влади, що особливо небезпечно в умовах тривалої нестабільності.

Автором виокремлено основні перепони, що ускладнюють становлення антикорупційної культури в медичному секторі, зокрема низький рівень правової обізнаності медичних працівників, формалізм у впровадженні внутрішніх антикорупційних процедур, обмежена інституційна спроможність громадського контролю, брак цифрових інструментів прозорості, недосконалість механізмів притягнення до відповідальності. У той же час стаття окреслює і перспективні напрями трансформації ситуації: розвиток етичного лідерства, впровадження електронних сервісів у сфері охорони здоров'я, зміцнення громадського нагляду, вдосконалення навчальних програм для медиків, які мають включати антикорупційні модулі.

На основі проведеного аналізу обґрунтовано необхідність системного та міждисциплінарного підходу до формування антикорупційної культури в медичній галузі. Аргументовано, що лише поєднання правових, управлінських, освітніх і комунікативних стратегій здатне забезпечити довгостроковий ефект та створити умови для стійкого спротиву корупції на всіх рівнях. Окрему увагу приділено тому, що без участі громадянського суспільства, прозорості управлінських рішень і підтримки доброчесної поведінки з боку держави неможливо досягти справжніх змін. У цьому контексті антикорупційна культура розглядається не лише як сукупність норм поведінки, а як фундамент для довіри до системи охорони здоров'я, що є критично важливою для національної безпеки та соціальної стабільності.

Ключові слова: антикорупційна культура, охорона здоров'я, публічне управління, доброчесність, корупція, етичні стандарти, медична сфера, запобігання корупції, прозорість, професійна етика.

Kostiantyn Palahniuk

*Candidate of Medical Sciences,
Master of Public Administration and Management
<https://orcid.org/0009-0005-8020-0866>
e-mail: 3cypras@gmail.com*

Andrii Falkovskyi

*Candidate of Legal Sciences, Docent, Associate Professor of
the Department of State Studies, Law and European Integration
ESI of Public Service and Administration, Odesa Polytechnic National University
<https://orcid.org/0000-0002-2762-1021>
e-mail: falkovskyi.a.o@op.edu.ua*

CHALLENGES AND PROSPECTS OF FORMING ANTI-CORRUPTION CULTURE IN THE UKRAINIAN HEALTHCARE SYSTEM

The article presents a comprehensive study of the challenges and prospects of forming an anti-corruption culture in the Ukrainian health care system. It is emphasized that at the current stage of the state's development, especially in conditions of martial law and limited resources, anti-corruption culture is not only a legal or administrative, but primarily a humanitarian and value-based phenomenon, on which the effectiveness of the health care system for the population largely depends. The emphasis is on the multidimensionality of the problem, which includes both objective factors (low wages, lack of resources, weak accountability) and subjective aspects (tolerance for informal practices, weak legal awareness, lack of internal motivation for virtuous behavior). The paper emphasizes that corruption in the medical sector not only reduces the quality and accessibility of services, but also undermines the legitimacy of public authorities, which is especially dangerous in conditions of prolonged instability.

The author identifies the main obstacles that complicate the formation of an anti-corruption culture in the medical sector, in particular, the low level of legal awareness of medical workers, formalism in the implementation of internal anti-corruption procedures, limited institutional capacity for public control, lack of digital transparency tools, and imperfect mechanisms for bringing to justice. At the same time, the article outlines promising areas for transforming the situation: the development of ethical leadership, the introduction of electronic services in the healthcare sector, strengthening public oversight, and improving training programs for doctors, which should include anti-corruption modules.

Based on the analysis, the need for a systemic and interdisciplinary approach to the formation of an anti-corruption culture in the medical sector is substantiated. It is argued that only a combination of legal, managerial, educational and communication strategies can ensure a long-term effect and create conditions for sustainable resistance to corruption at all levels. Special attention is paid to the fact that without the participation of civil society, transparency of management decisions and support for honest behavior by the state, it is impossible to achieve real changes. In this context, anti-corruption culture is considered not only as a set of norms of behavior, but as a foundation for trust in the healthcare system, which is critically important for national security and social stability.

Keywords: anti-corruption culture, healthcare, public administration, integrity, corruption, ethical standards, medical sphere, corruption prevention, transparency, professional ethics.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Формування антикорупційної культури в українській системі охорони здоров'я є надзвичайно актуальним завданням сучасного етапу розвитку держави, особливо в умовах воєнного стану та обмежених фінансових ресурсів. Сфера охорони здоров'я традиційно належить до категорії найбільш вразливих до корупційних проявів, оскільки пов'язана із доступом до медичних послуг, закупівлею лікарських засобів, розподілом бюджетних коштів, кадровими призначеннями тощо. У цих умовах наявність антикорупційної культури як системи цінностей, установок і моделей поведінки, що несумісні з толерантністю до корупції, стає ключовим фактором підвищення ефективності державної політики у сфері охорони здоров'я.

Незважаючи на законодавчо закріплені механізми запобігання та протидії корупції, рівень суспільної нетерпимості до таких проявів залишається недостатнім, а системні зусилля щодо формування стійких антикорупційних переконань у працівників медичної галузі та громадян загалом ще не дали очікуваних результатів. Це зумовлює необхідність комплексного переосмислення стратегій формування антикорупційної культури, орієнтованих не лише на запровадження адміністративно-правових заходів, а й на довгострокові гуманітарні трансформації, пов'язані з етичними стандартами, просвітницькою діяльністю, професійною підготовкою та громадським контролем.

Таким чином, виникає потреба в науковому аналізі викликів, що перешкоджають формуванню антикорупційної культури в сфері охорони здоров'я, а також в окресленні перспектив, які відкриваються перед Україною на шляху до утвердження доброчесності та прозорості в цій критично важливій галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Для дослідження проблематики формування антикорупційної культури в системі охорони здоров'я важливу наукову й методологічну основу становлять праці провідних українських учених, які досліджують питання публічного управління, медичної реформи, протидії корупції та організації системи охорони здоров'я. Серед них варто особливо відзначити дослідження О. Біловола, С. Бугайцова, Ю. Вороненка, А. Віленського, Ю. Гайдаєва, Т. Грузевої, А. Зіменковського, Д. Карамишева, Б. Криштопи, В. Лехана, В. Лобаса, В. Москаленка, А. Нагорної, М. Поліщука, В. Пономаренка, Т. Попченко, В. Паська, Я. Радиша, В. Скуратівського, Г. Слабкого, І. Солоненка, М. Співака, В. Таралло, В. Чебана, О. Черниша, О. Шаптали, М. Шутова, Н. Ярош та інших дослідників, які зробили вагомий внесок у формування теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності медичного управління та протидії корупційним проявам у цій сфері. Їхні наукові праці дозволяють комплексно оцінити чинники, що впливають на якість управлінських рішень, розробити механізми публічної доброчесності, а також вивчити реальні наслідки впровадження антикорупційних політик у системі охорони здоров'я України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є всебічне дослідження сучасних викликів, що гальмують процес формування антикорупційної культури в українській системі охорони здоров'я, а також визначення перспективних напрямів її утвердження з урахуванням нормативно-правових, інституційних, етичних і освітніх чинників. У межах досягнення цієї мети передбачається проаналізувати стан антикорупційної політики в медичній сфері, виявити основні проблеми впровадження принципів доброчесності на різних рівнях управління та запропонувати практичні кроки щодо розвитку ціннісної основи протидії корупції серед медичних працівників і споживачів медичних послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Антикорупційна культура є складним соціальним феноменом, що поєднує нормативні, поведінкові та ціннісні аспекти ставлення суспільства до корупційних

практик. У контексті охорони здоров'я її формування має особливе значення, оскільки саме ця сфера напряму пов'язана із забезпеченням базових прав громадян, зокрема права на життя і здоров'я. Корупція в медичній галузі призводить не лише до розкрадання державних ресурсів, а й до порушення принципів справедливості, рівного доступу до медичних послуг, дискредитації системи публічного управління та втрати довіри з боку населення. В українських умовах це особливо відчутно, зважаючи на складну соціально-економічну ситуацію, обмеженість ресурсів та незавершеність інституційної реформи.

Одним із головних викликів у формуванні антикорупційної культури в медичній сфері є глибоко вкорінена толерантність до корупції, що історично склалася як частина «неформальних практик» у стосунках між пацієнтами та медичним персоналом. Часто самі громадяни не сприймають надання винагороди за медичну допомогу як корупційне діяння, вважаючи це добровільною вдячністю. Така соціальна установка створює серйозні перепони для формування нових етичних орієнтирів, у яких принципи прозорості, чесності та відповідальності мали б стати домінантними.

Крім того, існує проблема недостатньої підготовки медичних працівників у сфері антикорупційної етики та правової обізнаності. Професійна освіта в галузі охорони здоров'я традиційно акцентується на медичних дисциплінах, залишаючи поза увагою питання юридичної культури, антикорупційного законодавства, етичних стандартів і стандартів доброчесності. У результаті відсутність належної внутрішньої мотивації до дотримання антикорупційних принципів поєднується з незнанням нормативних вимог, що створює сприятливий ґрунт для формальних порушень і порушень за умов мовчазної згоди з боку колег чи керівництва.

Також варто звернути увагу на обмежені можливості інституцій громадянського суспільства в здійсненні незалежного контролю у сфері медичних послуг. У більшості випадків громадські організації не мають доступу до достатнього обсягу публічної інформації, що унеможливує ефективний моніторинг процедур закупівель, призначення керівників, розподілу ресурсів або реагування на повідомлення про корупційні зловживання. Це свідчить про необхідність створення відкритого інформаційного середовища та запровадження електронних інструментів прозорості як складової антикорупційної культури.

Сучасна система запобігання корупції в сфері охорони здоров'я потребує вдосконалення не лише на рівні інституцій, а й на рівні нормативно-правового регулювання. Закон України «Про запобігання корупції» визначає вимоги щодо доброчесності, запобігання конфлікту інтересів і обов'язків посадових осіб медичних закладів, однак практика свідчить про недостатній контроль за дотриманням цих норм у щоденній діяльності [1]. Наявність декларативних механізмів без належного механізму відповідальності знижує ефективність закону та формує середовище толерантності до правопорушень.

Суттєво ускладнює формування антикорупційної культури в медичній сфері і недостатня спроможність органів публічної влади до системного впровадження політик, що ґрунтуються на принципах доброчесності. Часто заходи з протидії корупції мають декларативний характер, зводяться до прийняття внутрішніх документів без належного контролю за їх виконанням. Наявність антикорупційної програми чи уповноваженого з антикорупційної діяльності ще не гарантує реальних зрушень, якщо відсутня політична воля вищого керівництва закладу охорони здоров'я. Окрім того, у ряді випадків спостерігається поверховий підхід до оцінки корупційних ризиків, коли виявлені загрози залишаються без подальших заходів реагування.

Важливу роль у формуванні антикорупційної культури відіграє Стратегія антикорупційної політики на 2021–2025 роки, затверджена Указом Президента України, у якій визначено охорону здоров'я як одну з найбільш корупційно вразливих сфер. Документ передбачає заходи щодо цифровізації процесів, підвищення відкритості та підзвітності медичних установ, а також запровадження механізмів оцінки ефективності антикорупційних

програм [2]. Проте імплементація цих заходів на практиці потребує додаткового фінансування та професійної підготовки персоналу.

Особливого значення в умовах України набуває проблема недофінансування системи охорони здоров'я, що слугує додатковим чинником корупціогенності. Брак ресурсів, обмежені можливості оплати праці медичних працівників, незадовільна матеріально-технічна база — все це створює умови для пошуку неформальних джерел доходу, які часто набувають форм корупційних практик. Одним із ключових ризиків є неефективне управління державними коштами, зокрема в процесі централізованих закупівель ліків та медичного обладнання. Звіт Рахункової палати України за результатами аудиту виявив численні порушення процедур закупівлі, зокрема непрозорість тендерів, завищення цін та відсутність належного моніторингу виконання контрактів [3]. Така ситуація не лише сприяє поширенню корупції, а й прямо загрожує доступу населення до життєво необхідних ліків. За цих обставин антикорупційна культура повинна формуватися не як вимога обмеження поведінки, а як компонент цілісної політики підтримки медичних кадрів, гідної оплати праці та забезпечення належних умов для надання послуг.

Одним з перспективних напрямів утвердження антикорупційної культури в системі охорони здоров'я є розвиток етичного лідерства серед управлінців медичних установ. Лідери, які демонструють особисту доброчесність, прозорість у прийнятті рішень і нетерпимість до корупції, формують відповідне середовище в колективах, задають ціннісні орієнтири для персоналу. Системна боротьба з корупцією вимагає також прозорості в кадрових питаннях у медичних закладах. Як зазначено в аналітичному звіті НАЗК, значна частина конфліктів інтересів виникає саме під час призначення керівників установ охорони здоров'я, зокрема на регіональному рівні, без дотримання конкурсних процедур або за участі осіб, що мають особисті зв'язки з керівними органами [4]. Вирішення цієї проблеми потребує посилення процедурного контролю та публічного доступу до кадрових рішень у системі охорони здоров'я. Водночас формування такого лідерства потребує не лише особистих якостей, а й відповідного кадрового добору, професійного розвитку, підтримки з боку державних органів і громадськості.

Важливим аспектом є залучення громадян до процесу формування антикорупційної культури шляхом активізації механізмів громадського контролю, публічних консультацій, участі в спостережних радах та дорадчих органах. Коли суспільство бере участь у прийнятті рішень у сфері охорони здоров'я, рівень довіри до системи зростає, а ймовірність приховування корупційних практик — зменшується. У цьому контексті надзвичайно важливим є розвиток інформаційної прозорості, доступу до відкритих даних та електронних сервісів, що дозволяють здійснювати моніторинг у реальному часі. Важливим інструментом розвитку антикорупційної культури є створення умов для безпечного повідомлення про правопорушення. Закон України «Про викривачів корупції» гарантує захист осіб, які добровільно інформують про корупційні діяння, однак в реальності медичні працівники рідко користуються цим правом через побоювання переслідування або втрати роботи [5]. Це свідчить про необхідність формування у закладах охорони здоров'я внутрішніх систем захисту викривачів, а також роз'яснювальної роботи щодо їхніх прав і гарантій.

Суттєвим фактором, що впливає на ефективність формування антикорупційної культури, є якість комунікації між державними органами, медичними установами та громадянами. У разі відсутності чіткої, своєчасної та доступної інформації щодо прав пацієнтів, порядку надання медичних послуг, процедур оскарження неправомірних дій адміністрації — виникає простір для маніпуляцій і зловживань. Інформування населення про стандарти антикорупційної поведінки, освітні кампанії з роз'яснення правових механізмів захисту від корупції є передумовою зміни громадських установок і підвищення рівня нетерпимості до корупції в медичній сфері.

Не менш важливу роль відіграє запровадження інноваційних цифрових інструментів,

які мінімізують контакти між пацієнтами та посадовими особами, знижують ризик суб'єктивного впливу та спрощують доступ до послуг. Електронна черга, електронний рецепт, електронна медична карта, онлайн-запис до лікаря — це лише деякі приклади цифровізації, що сприяють прозорості. Їх повсюдне впровадження не лише підвищує якість обслуговування, а й формує в учасників процесу звичку діяти в межах формальних процедур, знижуючи толерантність до неформальних практик.

Особливої уваги заслуговує проблема слабкої судової та дисциплінарної відповідальності за виявлені корупційні правопорушення у сфері охорони здоров'я. Випадки, коли чиновники або керівники медичних установ, щодо яких були обґрунтовані звинувачення, уникали реального покарання або поверталися на посади, підривають віру в ефективність антикорупційної системи загалом. Саме тому формування антикорупційної культури повинно супроводжуватися не лише просвітництвом, а й реальним, невідворотним застосуванням відповідальності, що стане наочним свідченням зміни підходів у державній політиці.

Окремим напрямом зміцнення антикорупційної культури є міжвідомча співпраця, особливо на рівні взаємодії органів охорони здоров'я з правоохоронними структурами, антикорупційними агентствами, Рахунковою палатою та органами місцевого самоврядування. Така координація дозволяє своєчасно виявляти ризики, обмінюватися інформацією, здійснювати спільний моніторинг і запроваджувати комплексні превентивні заходи. Водночас ця співпраця повинна бути не формальною, а заснованою на чітко визначених процедурах, розподілі повноважень і постійній комунікації.

Формування антикорупційної культури в системі охорони здоров'я також вимагає комплексної інтеграції антикорупційної тематики в систему підвищення кваліфікації медичних працівників та управлінців. Необхідно забезпечити систематичне навчання з питань антикорупційного законодавства, етичних стандартів професійної поведінки, запобігання конфлікту інтересів і механізмів інформування про виявлені правопорушення. Таке навчання має бути не формальним, а спрямованим на реальне осмислення норм і принципів доброчесної поведінки, що ґрунтується на реальних кейсах і практичних ситуаціях з медичної сфери. Ключову роль у формуванні свідомого ставлення до антикорупційної поведінки відіграє освіта. Відповідно до Концепції розвитку юридичної освіти в Україні, необхідно забезпечити інтеграцію курсів із доброчесності та протидії корупції до програм підготовки фахівців не лише юридичного, а й медичного профілю [6]. Формування міждисциплінарного підходу дозволить майбутнім лікарям і управлінцям у галузі охорони здоров'я усвідомлювати правові та етичні наслідки корупційної поведінки ще під час професійного навчання.

Успішне впровадження антикорупційної культури потребує наявності ефективного внутрішнього контролю в медичних установах, що включає регулярну оцінку ризиків, аудит процедур, а також чітке врегулювання процедур прийняття рішень щодо використання бюджетних коштів, закупівель і призначень на посади. У цьому контексті важливою є роль внутрішніх антикорупційних підрозділів або відповідальних осіб, які не повинні бути лише номінальними представниками у структурі закладу, а мають володіти достатніми повноваженнями, компетентністю та підтримкою керівництва для виконання своїх функцій. У контексті воєнного стану значно актуалізується питання контролю за гуманітарними та медичними поставками. Моніторингові звіти ГО «StateWatch» свідчать, що в ряді випадків медичні препарати або обладнання, закуплені волонтерами чи надані міжнародними партнерами, опинялися в комерційному обігу без належного обліку [7]. Це є не лише порушенням фінансової дисципліни, а й прямим проявом зловживання службовим становищем, що потребує реагування з боку правоохоронних органів і громадського сектору.

Водночас важливо визнати, що формування антикорупційної культури — це довгостроковий процес, який не обмежується прийняттям законів або адміністративних

заходів. Це процес, що передбачає трансформацію світоглядних установок, зміну суспільних норм і поведінкових моделей. Його успіх залежить від синергії зусиль держави, професійної медичної спільноти, освітніх установ, громадськості та міжнародних партнерів. Особливу увагу слід приділити питанням антикорупційної експертизи нормативних актів у сфері охорони здоров'я. Відповідно до Методології оцінки корупційних ризиків у діяльності органів державної влади, затвердженої НАЗК, саме підзаконні акти часто містять прогалини чи можливості для дискреційного втручання, що створює простір для корупційних практик [8]. Підвищення якості нормативного регулювання, його узгодженість і відсутність правової невизначеності є ключовою умовою запобігання зловживанням у медичній сфері.

Лише за умови такої взаємодії можливо забезпечити поступове, але незворотнє утвердження стандартів доброчесності, прозорості й підзвітності в системі охорони здоров'я. Досвід інших країн свідчить, що ефективність антикорупційної політики в сфері охорони здоров'я значною мірою залежить від інституціоналізованого партнерства між державою та громадянським суспільством. Зокрема, у публікаціях Світового банку відзначається, що успішні приклади запровадження антикорупційних ініціатив у медичному секторі базуються на активній участі пацієнтських організацій у незалежному моніторингу якості послуг, бюджетів та закупівель [9]. Українське законодавство надає можливість створення таких наглядових органів, однак їх реальна ефективність залежить від рівня відкритості медичних установ та спроможності громадськості.

Таким чином, перед українським суспільством стоїть завдання не лише реагувати на корупційні прояви, а й активно формувати таке середовище, у якому корупція буде морально неприйнятною, соціально небезпечною та юридично неминучою щодо покарання. Саме формування антикорупційної культури як внутрішньо прийнятого стандарту поведінки в системі охорони здоров'я є необхідною умовою сталого розвитку медичної галузі та збереження людського капіталу України. На рівні місцевого самоврядування важливо забезпечити дієві механізми прозорості рішень щодо фінансування медичних закладів. За даними експертного аналізу Центру політико-правових реформ, саме непрозорість бюджетного процесу в громадах та відсутність інструментів участі громадян у розподілі медичних витрат є поширеною практикою, що підвищує ризик нецільового використання коштів [10]. Для формування антикорупційної культури на місцях необхідно зміцнити інституційні гарантії відкритості та підзвітності у сфері медичних послуг, що фінансуються з місцевих бюджетів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Формування антикорупційної культури в системі охорони здоров'я України є складним, багатовимірним і довгостроковим процесом, який виходить далеко за межі застосування лише юридичних або адміністративних інструментів. Успішна реалізація антикорупційної політики в медичній сфері неможлива без усвідомленої трансформації цінностей, моделей поведінки, управлінських підходів та комунікаційних стратегій усіх учасників галузі — від державних органів і керівників закладів до пересічних працівників і пацієнтів.

Серед ключових викликів, що гальмують формування антикорупційної культури, слід виокремити суспільну толерантність до корупційних практик, низький рівень правової і етичної обізнаності медичного персоналу, слабку інституційну спроможність органів публічного управління, недостатню прозорість у розподілі ресурсів і ухваленні рішень, обмежений доступ до відкритої інформації та вразливість до зовнішнього тиску. Ці чинники вимагають системної відповіді, яка має спиратися на розвиток етичного лідерства, створення відкритих механізмів контролю, цифровізацію процесів, підвищення кваліфікації кадрів та активну участь громадськості у формуванні політики.

Разом із тим, аналіз сучасного стану дозволяє окреслити і реальні перспективи: поява нормативних і освітніх ініціатив, розвиток професійної саморегуляції, посилення

громадського контролю, міжнародна підтримка реформ у медичній сфері — все це створює потенціал для поступового, але незворотного укорінення стандартів доброчесності. Важливо, щоб формування антикорупційної культури не сприймалося як окреме завдання антикорупційних органів, а розглядалося як спільна місія усього суспільства, спрямована на досягнення справедливості, рівного доступу до послуг та зміцнення державного управління на засадах прозорості й підзвітності.

Отже, лише за умов активної взаємодії держави, медичної спільноти та громадянського суспільства можна досягти сталих змін і перетворити культуру доброчесності на невід’ємну складову української системи охорони здоров’я.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 29.04.2025).
2. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки : Закон України від 20 черв. 2022 р. № 2322-IX // Відомості Верховної Ради України. 2022. № 36. Ст. 265. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20> (дата звернення: 29.04.2025).
3. Рахункова палата України. Звіт за 2020 рік : затв. рішенням Рахункової палати від 08 квіт. 2021 р. № 7-2 // Офіційний вебсайт Рахункової палати. 2021. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Reports/2020/ZVIT_RP_2020.pdf (дата звернення: 29.04.2025).
4. Національне агентство з питань запобігання корупції. Аналітичний звіт за результатами роботи НАЗК 2020–2023. Київ: НАЗК, 2024. 120 с. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/zvity/> дата звернення: 29.04.2025).
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо викривачів : Закон України від 17 жовт. 2019 р. № 198-IX // Відомості Верховної Ради України. 2019. № 45. Ст. 281. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-20> (дата звернення: 29.04.2025).
6. Міністерство освіти і науки України. Концепція розвитку юридичної освіти. Київ: МОН України, 2018. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/kontseptsiya-rozvitku-yuridichnoi-osviti> дата звернення: 29.04.2025).
7. StateWatch. Держава і волонтери: хто і як забезпечує ліками військових та громадян : аналітична стаття. 2023. URL: <https://statewatch.org.ua/en/news/derzhava-i-volontery-khto-i-yak-zabezpechuye-likamy-vijskovykh-ta-hromadyan/> (дата звернення: 29.04.2025).
8. Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади : Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02 груд. 2016 р. № 126 // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1718-16> (дата звернення: 29.04.2025).
9. The World Bank. Combating Corruption : Governance Brief. 2022. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/governance/brief/combating-corruption> (дата звернення: 29.04.2025).
10. Центр політико-правових реформ. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2024 року. 2025. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/otsinka-finansovoyi-spromozhnosti-terytorialnyh-gromad-za-pidsumkamy-2024-roku/> (дата звернення: 29.04.2025).

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *Pro zapobihannia koruptsii: Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnia 2014 r. № 1700-VII* [On the prevention of corruption: Law of Ukraine of October 14, 2014, No. 1700-VII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (49), Article 2056. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). *Pro zasady derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky na 2021–2025 roky: Zakon Ukrainy vid 20 chervnia 2022 r. № 2322-IX* [On the principles of state anti-

- corruption policy for 2021–2025: Law of Ukraine of June 20, 2022, No. 2322-IX]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (36), Article 265. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20> [in Ukrainian].
3. Rakhunkova palata Ukrainy. (2021). *Zvit za 2020 rik* [Report for 2020]. *Rishennia № 7-2 vid 08 kvitnia 2021 r.* Retrieved from: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Reports/2020/ZVIT_RP_2020.pdf [in Ukrainian].
4. Natsionalne ahentstvo z pytan zapobihannia koruptsii. (2024). *Analitychnyi zvit za rezultatom roboty NAPK 2020–2023* [Analytical report based on NACP work 2020–2023]. Retrieved from: <https://nazk.gov.ua/uk/zvity/> [in Ukrainian].
5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2019). *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo vykryvachiv: Zakon Ukrainy vid 17 zhovtnia 2019 r. № 198-IX* [On amendments to some laws of Ukraine on whistleblowers: Law of Ukraine of October 17, 2019, No. 198-IX]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (45), Article 281. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-20> [in Ukrainian].
6. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2018). *Kontseptsiiia rozvytku yurydychnoi osvity* [Concept of development of legal education]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/kontseptsiya-rozvitku-yuridichnoi-osviti> [in Ukrainian].
7. StateWatch. (2023). *Derzhava i volonteriy: khto i yak zabezpechuie likamy viiskovykh ta hromadian* [The state and volunteers: who and how ensures the supply of medicines for military personnel and citizens]. Retrieved from: <https://statewatch.org.ua/en/news/derzhava-i-volonteriy-khto-i-yak-zabezpechuye-likamy-vijskovykh-ta-hromadyan/> [in Ukrainian].
8. Natsionalne ahentstvo z pytan zapobihannia koruptsii. (2016). *Pro zatverdzhennia Metodolohii otsiniuvannia koruptsijnykh ryzykiv u diialnosti orhaniv vlady: Rishennia vid 02 hrudnia 2016 r. № 126* [On approval of the methodology for assessing corruption risks in public authorities]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1718-16> [in Ukrainian].
9. The World Bank. (2022). *Combating corruption: Governance brief*. Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/topic/governance/brief/combating-corruption> [in Ukrainian].
10. Tsentr polityko-pravovykh reform. (2025). *Otsinka finansovoi spromozhnosti terytorialnykh hromad za pidsumkamy 2024 roku* [Assessment of the financial capacity of territorial communities based on 2024 results]. Retrieved from: <https://pravo.org.ua/blogs/otsinka-finansovoyi-spromozhnosti-terytorialnyh-gromad-za-pidsumkamy-2024-roku/> [in Ukrainian].